ARHIPELAG XXI PRESS, TÎRGU MUREȘ, 2015, ISBN: 978-606-8624-21-1

Istoricul celui mai stabil text literar românesc. Studiu comparativ asupra ediţiilor „Psaltirii Naţionale”

The History of the Most Stable Romanian Literary Text. Comparative Study Regarding the Editions of the ”Psaltirea Națională”

Călin Popescu, PhD Student, University of Pitești

Abstract: *The prototype of the Romanian “National Psalter” (the so-called "The Liner Psalter") appeared in 1710, not 1703, as speculated in recent decades – this was demonstrated in a recently published study. From that edition on, the differences between the Romanian mainstream Psalters could be examined as mere proofs of the same text in different publishing houses. This article compares the following editions in pairs: 1725 to 1710, 1795 to 1725, 1819 to 1795, 1855 (Buzău Bible) to 1795, 1856-1858 (Sibiu Bible) to 1795, 1914 to 1855 and Sibiu Bible, 1957 to 1914. In 1725, in Râmnic, the only Orthodox typography in Austrian Empire of the time released the first reprint of the „Liner Psalter”, putting the last finishing touches on it. Those corrections – however, very few – do not stick to the Greek or Slavonic loan translations, but resort to the original and that is why most improvements were accepted by subsequent tradition. In 1795 is issued the main Bible of the period, but although its author, Samuel Micu -Klein, is often spoken of as a translator of the whole Bible, in point of the Psalter his careful corrections are made without any revisal of the 1725 version al all. The 1819 version comes with a few shortened phrases and alterations, some of which being conserved by the next editions. In Buzău and Sibiu versions it is to be examined the modernization of the language (and its different forms in Wallachia and Transylvania), besides a common tendency to deslavisation. The two versions are based on the 1795 and 1819 editions, and Buzău version even resorts to the old 1710 Psalter. The Sibiu version, the last one of the period, is also the most conservative of all, and this could be partly explained by the increasing tensions between Greek Catholic and Orthodox Churches at that time. The 1914 edition, first to be called „Synodal”, after the unification of Wallachia and Moldavia, takes over the texts of Saguna and (mostly) Philotheos, trying to find, roughly speaking, an average between the two, and consulting the Blaj version as well. It follows the minimalist principle stated by Saguna and its main merit is the transcription of the text into the new Roman script (one of the challenges was the transcription of the names and toponyms), with little corrections and linguistic updates. In 1957 a new edition of the old standard Psalter employed in the Church services is issued, with many idioms’ updates, and adopting only a few suggestions from the new Hebrew-inspired versions. That text is continually reprinted till today by the official Orthodox editions of Bible or Psalters.*

Keywords:
Romanian Psalter, Anthimus the Iberian, Damaskinos the Doctor, Samuel Micu - Klein, Andrew Saguna.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

„*Psaltirea* de linie", textul revizuit de Antim Ivireanul în 1710 după versiunea Bibliei din 1688 şi rămas în uz până astăzi, reprezintă cel mai stabil corpus literar în limba română[1]. O situaţie similar există şi în slavona bisericească, unde*Psaltirea* tradusă de Chiril, apostolul slavilor[2] a parcurs, fără schimbări importante, mai mult de un mileniu. Motivul este, în principal, acelaşi: utilizarea neîntreruptă în slujbele bisericeşti – ţinând cont că la noi Antim a introdus liturghia românească în Biserică, în acelaşi an în care şi-a tipărit *Psaltirea*[3]. Ediţiile ulterioare nu mai puteau schimba versiunea intrată în slujbele bisericeşti, ci aduceu doar îmbunătăţiri de formă şi mici ajustări, pe care le vom pune în evidenţă mai jos, cu menţiunea că ele nu sunt suficient de importante faţă de ansamblul textului, încât să producă un corpus diferit al *Psalmilor* în românește.

De la Antim la Damaschin

Prima reeditare a textului, de către Damaschin Dascălul, apare la Râmnic, în ultimul său an de viaţă, 1725, în timpul stăpânirii Imperiului austriac catolic, când publicarea textelor noi de către tipografia ortodoxă era interzisă[4]. Chiar dacă cea mai mare parte a textului a fost preluată cu tot cu greşelile de tipar, Damaschin era genul de revizor care apela la sursele originale, iar corecturile lui nu rămân în litera calcurilor greceşti ori slavone –e unul din motivele pentru care cea mai mare parte a lor va fi adoptată de tradiţia ulterioară. În loc de *luaţi în urechi,* Damaschin traduce*ascultaţi*, iar în loc de *ia în urechi,* găseşte*auzi* –renunţândla calchierea grecescului ἐνώτισαι.

Face, totuşi, puţineasfel de modificări (cel mult câte una pe psalm): „*mântuitoriul* feaţii meale"/„*mântuirea* feaţii meale" (41,6) (σωτήριον permitea ambele soluţii – nu însă şi c占ce晅ïesau *salutare*); „veniţi şi vedeţi lucrurile lui *dumnezeu, carele au pus minuni* pre pământ"/„*Dumnezeu, minunile care au pus* pre pământ" (45, 8); „pentru nimic *vei împinge* pre dânşii"/*vei mântui*" (55, 7); „carea nu va auzi glasul *celor ce strigă: otrăveaşte-să otrăvindu-se se la* cel înţelept"/„ carea nu va auzi glasul *vânătorilor, vânându-se să vânează, de la* cel înţelept (57, 5); „pre cei *neascultători ca să-i sălăşluieşti*"/„pre cei *ce nu să pleca a să sălăşlui*" (67, 19); „*sprejenitoriul* mieu ia aminte"/ „*spre ajutoriul* mieu…" (69, 1); „întru *izvodirile* tale mă voiu deprinde"/*isprăvile* (76, 11); „au *săvârşit* lumea"/*întărit* (95, 10); „ca corbul de noapte *în cuib*"/„*în loc nelăcuit*" (101.7) etc.

Anumite modificări denotă o concepţie aparte, despre un Dumnezeu mai blând, sau cel puţin o grijă catehetică mai marepentru edificarea credincioşilor slabi în credinţă, într-un moment când audienţa textului creştea considerabil. Dumnezeu nu *ispiteşte*, ci *cearcă*: „Cel ce *ispiteşti* inimile" devine „Cel

[1] Vezi Popescu, *Psalter*, p 97-104. Tratând acest subiect am arătat, în linii mari, că începutul *Psaltirii* de linie stă la 1710, iar nu la 1703, cum se credea.
[2]Vezi Cooper, *Scriptures*, p. 84 sau Popescu, *Scurt istoric*, p. 5.
[3]Nifon, *Tipic*, p. viii.
[4]Vezi Dobrescu, *Istoria*, p. 164

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

ce *cerci* inimile" (7,9), iar „genele lui *ispitesc* pre fiii omeneşti" – „…*întreabă*" (10, 4). Intuim aceeaşi intenţie în „cine e Dumnezeu *afară de* dumnezeul nostru"/„*fără numai*" (17, 34) – se elimină echivocul –, „*Dumnezeu ce nu voieşti* fărădelegea"/*Dumnezeul cel ce nu*(5,4), „*pedepsirea* ta m-au îndreptat"/*certarea* (17, 39); „N-au *ocărât* nici au defăimat ruga săracului"/„n-au *defăimat* nici au lepădat" (21, 27); „ca *legumile* buruenii, degrab vor cădea"/„ca *verdeaţa* buruenii" (36, 2) – buruiana nu aduce roade–; „*îngăduiaşte* pre Domnul"/*aşteaptă* (36,34); „şi acum *ne-aigonit*"/*ne-ailepădat* (43, 11); „paharul tău este *îmbătându-mă*"/„*adăpându-mă*" (22, 26); „iubit-ai toate cuvintele cufundării, *limbă vicleană*" /„*limba cea vicleană*" (51, 3) etc.

Sunt înlocuite unele cuvinte vechi: *eşituri*/răsărituri; *kitit-am*/gândit-am; *sternele*/fântânile, *usibi*/judeca,*tătâne-tău*/Părintelui tău, *grosimea pământului*/brazdă de pământ (140, 7), adverbul interogativ (*„de* voiu minţi lui David?"/*au*)etc.Multe modificări de cuvine şi expresii sinonime nu aduc totuşi înnoiri de limbaj: *n-au mers*/n-au umblat, *ruga*/cererea, *mărirea*/slava, *fapte*/lucruri, *strâmbătate*/nedreptate, *depărta*/izgoni, *ruşine*/ocară, *dinpreună*/împreună, *întru priceapere*/cu înţeleagere, *arginţite*/cu argint poleite, *zioa în toate zilele*/din zi în zi, *depărtat-au de la sarcine*/scos-au de supt sarcină etc. Se mai înlocuiesc prepoziţii (*întru*/*la*, *din*/*de pe*, *la*/*spre etc*), cazuri asociate verbelor (**„**dă războiu *celor*"/*cu cei*), timpi, în redarea participiului grecesc („cel ce *zideşti*"/*ai zidit*), persoane („ochii săi ş-au pus, ca *să-i* (*să mă*) pleace la pământ" –16, 11); numere („facă-se ca iarba *pre case*"/ „*precasă*" –128, 6; „ai pus *sminteală*"/*sminteale*), genuri: (*roada*/*rodul),*funcţii sintactice („nu să vor ruşina, când vor grăi *vrăjmaşii* săi în porţi"/ „vrăjmaşilor" –126, 5) sau se schimbă topica: *„şi din piatră, cu miiare* i-au săturat"/*şi cu miiare din piiatră.*Textul e completat şi cu mici precizări(„adusu-ş-au *aminte de* aşăzământul leagii lui"/„…*aminte* în veac *de*…" –104.8; „că *el* au zis"/ *el însuşi*), sau cu articole hotărâte („plini-va *căderi*"/*căderile* –109, 6); *e* este înlocuit adeseori cu *easte* şi se explicitează prescurtări: *mari-s*/mari sânt (110, 2).Unele modificărinu vor prinde(„curat *cu inima*"/*la inimă*; „hiarele *câmpului*"/*ţarinii*), ci vor fi corectate de ediţiile următoare.

Atât Antim cât şi Damaschin par să fi folosit şi alte repere decât Septuaginta.În „*rupt-au piatra* în pustie"/„*desfăcut-au piiatra"*(77, 18) soluţia luiDamaschin paremai riguroasă, căci există şi:*„desfăcut-au piatra*"preluatca atare (în 104,40), iar verbul grec este peste tot acelaşi:διέρρηξεν (şi în slavonă,разв粒рзе). Totuşi, în versiunile latineapare o distincţie(*percussit*/*disrupit* –sau *aperuit*) între cele două locuri.În alt caz cel al toponimului „în câmpul *Tanisului*" (77, 15 – gr.ἐν πεδίῳ Τάνεως), Damaschin nu mai traduce genitivului, ci înlocuieşte prin „în câmpul *Taneos*", aşa cum se s-a procedat înslavonă(п鈔питанес脵ь) şi latină (*in campo Taneos*).

În unele din oscilaţiile fonetice sau de grafie pot fi identificate şi unele modernizări: *trimbiţă / trâmbiţă*; *sprejenească / sprijinească, arepi / aripi,* цї / цїи坂 pentru *vieţi / vieţii* sau цї / цеи坂 în

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

neştiinţi / neştiinţei, dăşarte / deşarte, nesilnice / năsilnice, pănă / până, pohta / pofta, putearilor / puterilor, frumseaţe / frumuseaţe, fărde lege / fără de leage, eghipetului / eghiptului (糧□ пиꙋтоулоу栓 / 燗□ птоулоу栓). Multe din aceste forme au însă doar o consecvenţă locală, ca şi în cum zone diferite ale cărţii ar fi lucrat corectori diferiţi, cu reguli diferite.

Ediţia Micu vs. Psaltirearâmniceană

Samuil Micu introduce în *Biblia* sa de la 1795 *Psaltirea*lui Damaschin, retipărită între timp şi în Ardeal de câteva ori. Spre deosebire de restul *Bibliei* de la Bucureşti, a cărei limbă o consideră „întunecată şi încurcată”[5], în acest text găseşte puţine lucruri de schimbat.

Intervenţiile în traducere se rezumă la înlocuirea câtorva cuvinte şi expresii: „ca un *ginere*” / *mire* (18, 5), „ca *să răsuflu*” / *mă odihnesc* (38,18), „ascultă, *fiică*” / *fecioară* (44, 12); „arma, şi *sabiia*, şi războiul” / *pavăza* (75, 3); „judecaţi *sirimanului*” / *smeritului* (81, 3) întru *uimire*/*spaimă* (67, 29); „pentru ce *gândiţi de* munţii cei închiegaţi” / *socotiţi* (67, 16); *cârstei* / *potârnici*; *dânsul* / *el*; *slava/mărirea; e* / *easte*, *drepte-s* / *drepte sânt;* „toate căile tale adevărul” / „*sânt* adevărul” (118, 151);„nu easte cel ce face bunătate” / „nu easte cel ce face bunătate, *nu easte până la unul* (13, 1).

Se ia ca reper intermediar *Psaltirea* tipărită la Blaj în 1780: „Ştearge ocara mea de carea *îmi pare rău*”/*de carea am prepus*(118, 38)(expresia se regăseşte în versiunea antimiană din 1710, care a circulat şi în Ardeal[6], de unde intră în *Psaltirea* de la Blaj, deşi ediţiile muntene Râmnic 1793 şi Bucureşti 1780 îl urmau strict pe Damaschin (în 1688, versetul suna: *Ia dimprejurul mieu ocara mea care am prepus*). Şi în 51, 3 „limba *cea* vicleană” / „limbă vicleană”– se revine, prin 1780, la forma din 1710 (iar de aici va fi preluată de Filotei). Alte modificări apar direct în ediţia 1795: „au doară întunearecul mă va *călca*”/*acoperi*(138, 11) – în *Psaltirea* din 1780 era tot *călca.* La fel, „*văduva* lui blagoslovind” / „*Prevăduva* lui…”(131, 15) – se adaugă prepoziţia *pre* la varianta lui Damaschin, pe când la 1780 se lua din 1710 „*vânatul”*; „caută *pre* robul tău / *spre*(118, 176) – în 1780 era ca la 1725. Unele schimbări de sens se realizează prin mici retuşuri: „Ca *să mă pleace* în pământ” / *să-i pleace* (16,11); „ai pus arc de *aramă braţele* meale” / ”*în* braţele meale” (17. 37); „Cel ce *mă* mântuieşte” / „Cel ce mântuieşte” (54, 8); *„Dumnezeul ajutoriului* mieu” / ”*Dumnezeu ajutoriul* mieu”(61, 7); „sămânţa lui Avraam *slugile* lui” / „…Avraam *slugii* lui” (104, 6); „depărtat-*ai* de la mine pre priiatenul”/-*au* (87, 19); „înălţându-mă *m-ai* surpat”/*m-am*(101, 11). Multe astfel de mici variaţii de formă nu influenţează însă sensul: „ascultaţi *toţi* cei ce lăcuiţi în lume” / ”ascultaţi cei ce lăcuiţi în lume” (47, 12); „scoală-te Doamne, *şi* ia aminte” / „scoală-te Doamne, ia aminte” (34, 22); „Mai tânăr am fost, *că* am şi îmbătrânit”/*şi* (36, 25); „acolo-*s* dureri ca *ceii* ce naşte” / *a ceii* (47, 6); „a-i face *rău*

[5]*Către Cetitoriu*, în *Biblia de la Blaj*.
[6]Teodorescu, *Psaltirea,* p. 518.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

lui" / „a-i face *lui rău*" (88, 22); „precum *al celor* ce să veselesc" / „precum *acelora* ce să veselesc" (86, 7), Domnul *să* grijaşte de mine"/"Domnul grijeaşte de mine" (39, 23); „după *aceastea* au sârguit" / *aceaia* –15, 2. Se schimbă prepoziţii („În dreapta ta *întru sfârşit*" / *până în sfârşit* – 15,11); „lipitu-s-au *în* pământ pântecele nostru" / *de*– 43, 27) numere („pornirile *râului* veselesc cetatea" / *râurilor*– 45, 4; „i-au dat pre ei spre *milostiviri"* / *milostivire*– 105, 45; „spurca-vei pre ei în *ticăloşii* / *ticăloşie*– 139, 10, ca şi în 1780); „De voi întra în *lăcaşul* casii meale" / *lăcaşurile*(131, 3) – ca şi în 1780; „şi nu s-au depărtat înapoi *inimanoastră*" / „*inimile* noastre"(43, 20) – echivoc permis şi de auxiliarul *s-au*). În privinţa articolului, modificările seamănă cu nişte alterări de copist: „Limba mea e *trestia* scriitorului" / *trestie* (44,2); „supus-au *noroadele* noao" / *noroade* (46, 3); „cine va da din Sion *mântuirea* lui Israil" / *mântuire* (52,8); „nu s-au lipit de mine *inima* îndărătnică" / inimă (100, 5), „oasele meale *cao uscăciune* s-au uscat" / *ca uscăciunea* (101, 4); „spre *vânare*" / *vânarea* (123, 6); „pre *văduva* va priimi" / văduvă (145, 9); „moştenit-am mărturiile tale în veac, că *bucuriia* inimii meale sânt/bucurie (118, 111) etc.Şi în variaţiile formelor cuvintelor, pot fi identificate modernizări: „că *pricitori* sânteţi" / *pricinuitori*(138, 20)(în 1780 era *pricitori*); *fără leage /f ără* de *leage* (54, 3); *întru sfârşire* / *întru sfârşit* (58, 15); *s-au delungat / s-au îndelungat etc.* În fine, sensul frazei mai e ajustat prin schimbarea punctuaţiei: „Putearea şi dreptatea *ta. Dumnezeule*, până la ceale înalte…" / „Putearea ta şi dreptatea *ta Dumnezeule*, până la ceale înalte"(70, 22); „Nu nădăjduiţi spre nedreptate, şi spre *jăfuire nu poftiţi; bogăţia* de ar curge, nu vă lipiţi inima" / „Nu nădăjduiţi spre nedreptate, şi spre *jăfuire, nu poftiţi bogăţia*, de ar curge, nu vă lipiţi inima"(61, 10) etc.

Ediţia 1819 vs. *Biblia* lui Micu.

În 1819, Societatea Biblică Rusă, agenţiea *British and Foreign Bible Society*, scoate, pentru basarabeni, o *Biblie* bazată pe versiunealui Samuil Micu, recomandată de mitropolitul Gavriil Bănulescu[7]. Deşi făcute în grabă, de arhimandritul Varlaam, unele modificări vor fi preluate de tradiţia ulterioară (Andrei Şaguna lucrează pe această ediţie, nu pe cea blăjeană, atunci când scoate *Biblia* de la Sibiu).

În loc de „auzi-să-vor graiurile meale, că *au putut*" (140, 8), găsim „*s-au îndulcit*", (termenfolosit şi de Micu, în 146,1): intervenţia e preluată atât de Filotei cât şi de Şaguna. E drept, în *Psaltirionul* tipărit de Antim în 1697 aveamἠδύνθησαν(de laἡδύνω – *a îndulci, a condimenta*), urmând *Biblia* de la Frankfurt (care aminteşte totuşi în subsol de varianta ἠδύνηθησαν – de la δύναμαι,*a putea* – prezentă în *Codex Alexandrinus;* diferenţa apare şi între *Vulgata* şi *Nova*). Antim traduce *că au putut* (iar Damaschin preia), deşi în1651 era *dezmierdate,* iar în 1688 – *să îndulciră*. De asemenea, în 44, 10, în loc de „palaturi de piluri" (în 1688,erau „turnuri de pil"iar în 1710, „palaturi de pil"), găsim „palaturi

[7]Vezi Olariu, *Studiu*, p. 14-16 şi Tappe, *Rumania and BS*, p. 93-94.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

de piluri (*de fildeş*)". Şaguna preia Filotei adăugirea explicativă (ignorată de Filotei), renunţând şi la paranteze. În 1914, va rămâne „palaturi de fildeş", apoi, din 1957, „palate de fildeş". În 77,10 „*rudă* întoartă şi amărâtoare, *rudă* care" devine „*neam* îndărătnic şi amărâtoriu, *neam* care" (se renunţă la slavonismul p鈔дъ, în favoarea unei traduceri pentru γενεά, ce va fiadoptată de tradiţie, totprin intermediul lui Şaguna). Corectura „că *duhul* au trecut" / *Duh* (102, 106) e preluată atât de Şaguna, cât şi de Filotei.La 88, 37(„ai *urgisit*" / „ai *defăimat*") *urgisit* pe care îl găseam la 1725, reda mai corect ἐξουδένωσας (de la ἐξουθενέω – *a respinge cu dispreţ*) – în 1688 era *ocărât*, iar în 1651, *l-ai urât*; Şaguna preia totuşi *defăimat,* la fel fac ediţiile ulterioare.

Unele modificări, chiar dacă nu se impun tuturor, rămân totuşi opţiuni valabile: „*grumazul* lor" / „*gâtlejul* lor" (5,9) – intervenţia, admisă de Şaguna dar respinsă de Filotei, se regăseşte şi la Cornilescu. În 1914, avem tot *gâtlejul*, apoi, din 1957, revine *grumazul*. Acelaşi lucru, cu *grumazul* / *gâtlejul* din 68, 4, doar căîn 1957 rămâne *gâtlejul*. În 149, 6 *gâtlejul* se păstra în toate ediţiile (aici, se referă la oamenii drepţi, pe când *grumaz* avea, poate, o conotaţie negativă), totuşi, din 1957 avem *gura*. În 21, 16, *grumazul* este reţinut de în ediţiile următoare, apoi, din 1957, găsim „cerul gurii". Tot aşa, în cazul, „Domnul răsipeşte sfaturile neamurilor *şi* defaimă gândurile boiarilor. Iară gândurile inimii lui, în neam şi în neam" / „... neamurilor, *defaimă cugetele noroadelor* şi defaimă gândurile boiarilor. Iar *sfatul Domnului în veac rămâne*, gândurile inimii lui, în neam şi în neam" (32, 10-11). În *Biblia* din 1688, în *Psaltirea de-nţăles* a lui Dosoftei, în *Psaltirionul* şi *Psaltirea* lui Dosoftei se regăseşte forma întreagă din 1819. Totuşi, în *Psaltirea* de la Bălgrad completarea apare în paranteze, iar în *Nova Vulgata* apare, de asemenea, o variantă scurtă, apropiată de ceea de la Damaschin şi din 1795.La 1957 se va adopta, prin intermediul lui Şaguna, varianta lungă de la 1819, deşi la 1914 se preluase una mai scurtă, prin Filotei. În privinţa schimbării de traducere: „*frumseaţe* în dreapta ta până în sfârşit" / *desfătare*(15, 11); *frumuseaţe,* prezent şi la Damaschin, Antim şi ediţia 1688 (*frumsăţări*) va fi preluat de ediţiile Filotei, 1914 şi 1957, deşi *desfătare,* preluat de Şaguna, reda mai bine grecescul τερπνότητες – *plăcere*(el reapare în recenta traducere a Franciscăi Bălţăceanu). În 93, 10, „au nu va *cerceta*" / *mustra*, găsim *certa* în 1725 şi în *Psaltirea* blăjeană din 1780, astfel că la 1795 putea fi o corectură superficială sau o greşeală de tipar. Şaguna păstrează „mustra", care era şi în 1688, dar Filotei transmite mai departe „certa". Pasajul din 57, 9, „mai nainte până ce vor cunoaşte spinii voştri *ramnul* (notă de subsol:*Adecă: păducelul*)" / *ramnul*e preluat de Filotei cu tot cu notă, iar de ediţiile Şaguna şi 1914, fără ea. În *Septuaginta* e „πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν **ῥάμνον**", iar ῥάμνος (planta ghimpoasădin Jud. 9, 14) fiind preluat ca atare de Antim şi Damaschin, ca în *Vulgata* (*ramnus*). Tradiţia ulterioară va urma linia traducerilor apusene: *before your pots feel the thorns, green or burning,* (Darby). În 1957, avem„înainte de ce spinii voştri se vor aprinde", iar

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

din 1968, „înainte ca spinii voştri să se aprindă”. Din „vor scula”/„*să*vor scula” (87,11) – pronumele reflexiv este preluat greşit de Şaguna (în 1914 rămâne „vor scula”, iar în 1957 se revine la „se vor scula”, dar pentru că se schimbă şi predicatul, din „doftorii” ca în *Septuaginta*, în „morţii”, ca în *Textul Masoretic*).

Există şi modificări ignorate de tradiţia ulterioară. În140, 4, – „ca să *tăgăduiesc răspunsurile ceale* din păcate” / „ca să *pricinuiesc pricinuiri* din păcate” –, intervenţia nu rămâne, deşi încerca să redea fidel efectul de repetiţie din *Septuaginta*: τοῦ **προφασίζεσθαι προφάσεις** ἐν ἁμαρτίαις. La 1688 se încercase „ca să *vinuiesc vini* în păcate”, dar rămâne varianta antimiană.

Ediţia din 1819 se distinge printr-o serie de scurtări ale versetelor – care în general nu rezistă în tradiţia următoare.„Ia aminte *glasul rugăciunii meale*” / „ Ia aminte *glasul mieu*” (5, 2). Varianta de la Micu urmează *Codex Alexandrinus*, pe când cea din 1819 corespunde manuscriselor *Vaticanus* şi *Sinaiticus*. „Domnul e împărat *în veac*”/ „Domnul este împărat”(9, 36): varianta prescurtată se regăseşte în unele traduceri occidentale dependente de *Textul Masoretic*(de pildă, *New American Bible*). „Şi întru numele Domnului *Dumnezeului* nostru ne vom mări” / „Domnului nostru”(19, 5) forma cea lungă, regăsită şi în Codex Sinaiticus, va fi preluată de tradiţie. „Adaogă Domnul spre voi, *spre voi* şi spre fiii voştri” / „Adaogă Domnul spre voi, şi spre fiii voştri”(113, 22) „Că vine, *că vine* să judece pământul” / „că vine să judece pământul” (97, 9) forma cu repetiţie, care apare în *Alexandrinus*, în *Psaltirea* slavonă şi în *Biblia* de la Frankfurt va fi preluată mai departe. Altă oscilaţie determinată de diferenţele dintre *Alexandrinus* şi celelalteversiuni găsim în: „durearea *mea* înaintea mea iaste pururi” / „durearea înaintea mea iaste pururi”(37, 18) – „Facă-se masa lor înaintea lor spre cursă *şi spre răsplătire* şi spre sminteală” / „…spre cursă şi spre sminteală” (68, 26) – forma scurtă e mai apropiată de Textul Masoretic, redat de traducerile occidentale. Şaguna o preia din 1819, dar nu e admisă de 1914. „*Şi* prin fier au trecut” / „prin fier...”(104, 18) e preluată prin Filotei, de ediţiile următoare în varianta lungă, chiar dacă *şi*-ul lipseşte din Septuaginta.

Alte modificări constau în variaţii minore: prepoziţii schimbate („te-ai îndulcit *cu* mâncări / *în* – 54,15; „ai izbăvit sufletul mieu *de* moarte” / *din* – 55, 13), se revine la *vechiul adverb interogativ, de* în loc de *au* (88, 35); se adaugă precizări („varsă sabie” / „varsă sabie ta”[sic!] – 34, 3, idee nepreluată; „întorsu-ne-ai pre noi înaintea vrăjmaşilor” / „întorsu-ne-ai pre noi *înapoi* înaintea vrăjmaşilor” – 43, 12), *e / easte*; *cesta / acesta*, „*fata* tirului” / *featele* (44, 14) etc. Frazări după versiunea latină sunt corectate după versiunile greacă şi slavonă: „Lăudaţi pre Domnul, că *e bun psalmul Dumnezeului* nostru, să se îndulcească lauda”/„…că *este bun cu psalmi; Dumnezeului* nostru, să se îndulcească lauda” (146,1).

Ediţiile Filotei (1855) şi Şaguna (1856-1858) vs. versiunea Micu

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

Revizuirile făcute aproape simultan de Filotei al Buzăului şi Andrei Şaguna la Sibiu corespund unui stadiu lingvistic nou, caracterizat, printre altele,de o tendinţă de deslavizare: *blagoslovenia* devine la Filotei *bine-cuvântare*, iar la Şaguna, *binecuvântare*; *norodul* e *populul*, respectiv *poporul*, iar în loc de *slavă* sau *slăveşte* găsim *mărire,* respectiv *măreşte*.

În timp ce Şaguna, în virtutea unui pricipiu al stabilităţii[8], păstrează formele moştenite, Filotei, care foloseşte un alfabet de tranziţie, caută soluţii de modernizare. Unul din aspectele vizate e forma de perfect compus plural (cu auxiliarul *au*) folosită şi pentru singular, care devenise desuetă[9]: „pământul *s-au temut*" / *s-a temut*. Uneori însă, Filotei corectează şi acolo unde nu e cazul: „vrăjmaşului *i-a* lipsit sabiile"; „fărădelegile *s-a* îngreoiat". Uneori, schimbarea e greu de făcut, pentru că necesită o bună înţelegere a textului; „n-*a* pierdut neamurile, care a zis Domnul lor" (105, 34); „s-a omorât pământul lor întru sângiuri şi *s-a* spurcat în faptele lor, şi au curvit întru izvodirile lor" (105, 38). Tradiţia ulterioară preia mare parte din înnoirile aduse de Filotei, precum: „întru *spaima*" / *uimirea* (30, 23); „eu am adormit şi am dormit" / „eu m-am culcat şi am adormit" (3, 4) etc.

În 9,8, avem *norodul* – Micu / *poporul* – Şaguna / *noroadele* - Filotei. Ediţia1914 alege *noroadele*, iar cea din 1957 dă *popoarele*. E interesant că în 1725 şi 1688 găseam tot *norodul*, în timp ce în Manuscrisele 45 şi 4389 aveam pluralul: *năroadele* / *pre năroade*, confom surselor antice. Singularul nu apare nici în *Biblia* de la Frankfurt, totuşi Antim, Damaschin şi Micu îl adaptează după *oamenilor*, care apare în 1751, în *Psaltirea de-nţăles* a lui Dosoftei şi în *Psaltirea* slavo-română coresiană, redându-l pe людемъ, printre ale cărui sensuri, conform lui Miklosich, se numără *homines*, dar şi λαός – nu doar λαοί.

Alte înnoiri impuse de Filotei ţin de limbă:„ca nu *cândva*"/*cumva*; „argintul său *n-au dat* în camătă" / *nu l-a dat*; *zgău* / *mitras, lunecare* / *alunecare, răgnind* / *răcnind*; *fieşte căruia* / *fie-căruia*. Unele îmbunătăţiri sunt puţin vizibile: „cel ce răsare iarbă dobitoacelor / „cel ce *răsari*" (103, 15); „fiul omenesc, pre carele *ai întărit* ţie" / *l-ai întărit* (79, 16); „pre călcătorii de lege *am* urât" / „*i-am* urât (118, 113); „lucrul mâinilor noastre îndreptează" / „îndreptează-*l*" (89, 19). Distingem diferenţe de număr (*adevărurile* / *adevărul* – 11, 1; „cel ce porunceşti *mântuirile* lui Iacob" / *mântuirea* – 43, 6); persoane diferite („cel ce ai zidit" / „cel ce a zidit" – 32, 15; „ca să-l *dai* pre el" / „ca să-l dea pre el" – 9, 34); diverse alte variaţii legate de pronume reflexive, conjuncţii, prepoziţii, articole etc. Unele înnoiri ale lui Filotei vor fi respinse la 1914: *dobitoace / vite, jiganii / jivini* (în 1914 avem *jigănii*, la 1957, *târâtoare*). Exprimarea lui Samuil Micu rămânea, uneori, mai bună: „cei *ce-m* gândesc mie

[8] „Limba Bibliei unui popor numai o dată se poate face" – *Biblia* Sibiu, p. vi.
[9] Vezi Heliade Rădulescu, *Scrieri,* p. 100-103.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

reale", nu „cei *ce* gândesc mie reale" (34, 4), ca în 1725; „şi calea lui *o* va voi foarte", nu „calea lui va voi foarte" (36, 23); *potârnici*, nu *cârstei* (104, 39), ca la 1725.

În Biblia de la Sibiuse remarcă eforturilelui Andrei Şaguna de refacere a împărţirii în versete, după modelul Bibliei ateniene din 1843 – neîncrezător în influenţele occidentale anterioare Bibliei greceşti[10]: „că e bun psalmul Dumnezeului nostru, să se îndulcească lauda" / „că iaste bun *cu* psalm, Dumnezeului nostru, să se îndulcească lauda(146, 1) – la 1914 se preia această punctuaţie. Unele intervenţii în text vor fi ignorate („au stătut păcătosul *împrotiva mea*" / *înaintea mea* – 38, 2), altele vor fi adoptate ulterior: „Domnul va ajuta lui" / „să ajută lui" (40, 3); ediţia 1914 preia „va ajuta lui", prin Filotei, dar în 1957 se revine la „să-l ajute" – în virtutea ambiguităţii semantice a viitorului grecesc.

În unele cazuri, atât versiunea lui Filotei cât şi cea a lui Şaguna sunt ignorate în favoarea celor anterioare: „*prindu-să* întru sfaturile care gândesc" (9, 22) la 1819 şi Samuil Micu (pe când la Filotei şi Şaguna era *prinzându-se*). La 1914, devine *prinde-se*, iar din 1957, *se prind*.

***Psaltirea* versiunii sinodale din 1914**

Ediţia din 1914, prima numită „Sinodală", preia textele lui Şaguna şi (mai ales) Filotei, căutând, în linii mari, o medie între cele două. Urmează principiul minimalist afirmat de Şaguna şi are ca principal merit transcrierea în noul alfabet latin. Cu această ocazie, *sânt* devine *sunt*, multe prescurtări se desfac (*n-au/nu au)*, *aşaze*(*aşeaze*) devine *aşeze*; *eşai* (la Saguna, еш覧ѧ蒵) –*ieşai*numele proprii şi toponimele sunt fie preluate de la Filotei (*Efraim*, sau *Efrem*, în funcţie devariaţiile din 1855, sau se redaptează:în loc de Sikima, respectiv Сикима, se dă *Sichemu*.

În general se urmează lui Filotei, renunţând la forma de perfect plural pentru singular, chiar şi acolo unde acesta nu o făcuse (nădăjduit-*au* / *a* – 21,8). Uneori se mai preiau, de la Şaguna, formele vechi „ţie *s-au* lăsat săracul", darîn acelaşi timp, „cu limbile sale *viclenea*" (dacă transcriem aşa викленіѧ) primeşte forma de plural *vicleneau*. Găsim, de asemenea, pronumele posesiv plural *lor*, în loc de *sale*.

Multe forme noi de cuvinte sunt luate de la Filotei: *ceruri* (la Şaguna era *ceriuri*, ca în 1795), *zămislit* (nu *zemislit*), *ridicat* (nu *rădicat*) etc. *Asemenea*, este însă preluat de la Şaguna (când la Filotei era *aseminea*). Altele se înnoiesc faţă de amândoi: *zioa / ziua, peri / pieri, jertva / jertfa, vecinic / veşnic, oltar / altar, împiedecat* (*înpiedecat*, la Şaguna) / *împiedicat*, *dupre / după*. Unele schimbări introduc însă forme mai arhaice: voia / *voea,* viaţa / *vieaţa,* brici / *briciu*. Se preferă forma *hiarelor*, de la Filotei, deşi Şaguna avea фіѧрълwр – la fel, vechiul *cârstei* în loc de *potârnici*, *scârşnit-au*, în loc de *scrâşnit-au* etc.

[10]Moceanu, *Şaguna vs. Heliade*, p. 184.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

Se aduc mici corecturi traducerii. De pildă, în pasajul „săgeţile sale *celor arzători* le-a lucrat” (7,14) prezent la cei doi, găsim „*celor ce ard*”. La fel, în „tot aşternutul lui *l-a întors întru boala lui*” întâlnim: „*l-ai întors când zăcea el*”(40,3). Mai găsim: „fiii *omeneşti* / fiii *oamenilor*”,„*întări-voi* spre tine ochii mei” / aţinti-voi, „vreme *binecuvioasă*” / *bine primită*, „m-ai *închis* în mâinile vrăjmaşilor” / *lăsat*, „*nici pismui* (Şaguna: *pizmui*) celor ce fac fără de lege” / *nici urma*; „*măcar că în chip* trece omul” / *deşi ca un chip*; „legea ta *în mijlocul pântecelui meu*” / *în lăuntrul inimei mele.* În 67, 28, cu schimbarea *întru spaimă / întru uimire* (preluată din ediţia 1910, care reia 1725), se uniformizează traducerea lui ἔκστασις – ca în 30, 23.Se mai observă reabilitarea unor cuvinte provenite din slavonă: *slavă* în loc de *mărire, proslăvi* în loc de *preamări, praznicului* în loc de *sărbătorii*. Uneori se renunţă la cuvintele redundante: „n-au înţeles (*spre*) lucrurile Domnului”, „m-am (*făcut*) tulburat”, şi chiar la virgule, schimbându-se frazarea, faţă de versiunile anterioare:„întărâtat-a pre Domnul(.) cel păcătos, dupre mulţimea mâniei lui nu va căuta (,) nu este Dumnezeu înaintea lui” (9,23-24).

Actualizarea din 1957 vs. ediţia 1914

Psaltirea din 1957, cea mai importantă revizuire a textului standard până în prezent, a devenit necesară întrucât versiunile *Psalmilor* semnate de Gala Galaction şi Nicodim Munteanu au fost respinse de Biserică. Ebraiştii Mircea Chialda şi Vladimir Prelipceanu şi elenistul Dumitru Fecioru – supervizaţi de mitropolitul Efrem Enăcescu – aduc ajustări traducerii fără să se desprindă de vechiul corpus[11]. Multe modificări sunt înlocuiri de sinonime, precum: *hulitori* în loc de *pierzători, căi* în loc de *cărări*, *întocmit* în loc de *săvârşit*, mai ales acolo unde ele aduc şi o actualizare a limbajului: *apărător* în loc de *scutitor, sărman* în loc de *mişel*, *nelegiure* sau *silnicie* în loc de *păgânătate.* Adverbul interogativ *au* e înlocuit cu *oare*, pentru *blagoslovenie, norod*, sunt preferate *binecuvântare*, respectiv *popor*, nu în virtutea unui program de deslavizare (căci „mărească-se” e schimbat cu „slăvit să fie”), ci pentru că deveniseră mai uzuale. *Vecinul* este înlocuit cu *aproapele*, iar, în contextul regimului de tip bolşevic, *boier* este schimbat cu *căpetenie*, în timp ce *a povesti*, pe fundalul denigrării religiei drept „basm” e înlocuit cu *a istorisi*.

Multe forme lexicale sunt aduse la zi (*răsboiu / război, îndatăşi / îndată, înfricoşat / înfricoşător, văz / văd*),se introduce *a fi* în propoziţiile eliptice de predicat, iar, acolo unde nu e vorba de pasaje liturgice, topica este schimbată. „*Pogorî-vei* pre dânşii” devine „*îi vei pogorî* pe ei” – *Doamne, strigat-am* rămâne însă neschimbat. Unii termeni desueţi sunt înlocuiţi prin locuţiuni perifrastice: vechiul *sângiuri* devine *vărsări de sânge*, în loc de „către tine *mânec*” (gr.πρὸς σὲ **ὀρθρίζω**) găsim „pe Tine Te caut dis de dimineaţă” (62,1). În loc de „mărturisi-mă-voiu ţie” apare „lăuda-Te-voi (42,5) sau „slăvi-Te-voi” (51, 8). Prepoziţiile arhaice sunt înlocuite cu echivalentele lor

[11]Căciulă, *Cartea de cult*, p. 557-558.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

moderne: (*despre*, în loc de *pentru*, *pe* în loc de *pre*), multe fiind schimbate pentru a face textul mai lizibil: „*în* legea Lui va cugeta" / *la*" (1,1) – totuşi, *în sfatul* nu este schimbat cu *la sfatul* – cum exagera versiunea Nicodim Munteanu, urmând, cu lipsă de rigoare, sugestia Bibliei Britanice). Alte modificări se referă la moduri verbale: imperativul *pierde-i*, schimbat în viitor: *îi vei pierde* (53, 5), perfectul *m-am depărtat fugind şi m-am sălăşluit în pustie* (54, 7), schimbat cu condiţionalul – tot o variantă care urcă până la traducerea „britanică" a lui Aristia din 1859 –, gerunziul schimbat cu participiul (*mâhnindu-mă umblu* / *umblu mâhnit*), unele verbe sunt substantivate: „*ca să-mi ajuţi mie* ia aminte"/ „*spre ajutorul meu* ia aminte", sau se schimbă cazurile asociate cu ele: „judecă *mie*" / „judecă-*mă*".

S-au depus remarcabile eforturi pentru a da mai multă claritate expresiilor. În 63,6, în loc de „Iscodit-au fărădelege, *stinsu-s-au născocind iscodiri*" găsim: „*şi au pierit când le iscodeau*"; „înmulţit-ai a-l îmbogăţi pre el" devine „bogăţiile lui le-ai înmulţit" (64,9), „întărit-au loruş cuvânt viclean" devine „întăritu-s-au în gânduri rele" (63,4), „întru picăturile lui veseli-se-va răsărind" devine „şi se vor bucura de picături de ploaie, răsărind" (64,11); „groapa *ticăloşiei*" / *pieirii* (39,2); „nedreptate *a gândit* limba ta" / *a vorbit*(51,1) etc.

La „ţie se va da rugăciune" este tradusă valoarea semantică a expresiei: „Ţie Ţi se va împlini făgăduinţa", corespunzătoare şi versiunii ebraice şi latine – renunţându-se la vechiul calc după σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ. Apelul la surse se vede când „spre slugile sale se va umili" –134,29 (ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ **παρακληθήσεται** (*deprecabitur* – *Vulgata*), e schimbat cu „de slugile sale se va milostivi" (*miserebitur* – *Nova Vulgata*), corespunzătoare lui παρακαλέω dar şi lui נחם**.** *Alege judecata mea* – 42,1 (δίκασον τὴν δίκην μου), tradus iniţial aproape de varianta latină (*discerne causam meam)*, e tras spre expresia ebraică (רִיבִי רִיבָה): *apără dreptatea mea*. Există şi locuri unde se apelează la soluţiile propuse de Bibliile Britanice, care foloseau sugestii din traducerile apusene bazate pe *Vulgata* (bazată la rândul ei, în general, pe un text ebraic) sau direct pe *Textul Masoretic*. Mai mult, în efortul de a da limpezime unor pasaje, acestea sunt complet rescrise după varianta ebraică: „însetat-a de tine sufletul meu, *de câte ori trupul meu ţie*" (62,2) era greu de citit în limitele calcurilor greceşti (ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου). Expresia ebraică כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי a ajutat la clarificare: *suspinat-a după Tine trupul meu*. Uneori s-au adoptat, totuşi, prea uşor soluţii dependente de Textul Masoretic: „*Însă deşerţi sunt fiii oamenilor, mincinoşi fiii oamenilor, în cumpene a face strâmbătate ei din deşertăciune, împreună*" se schimbă mult: „*Dar deşerţi sunt fiii oamenilor, mincinoşi sunt fiii oamenilor, în balanţă toţi împreună sunt deşertăciune*"(61,9), iar„*balaurul acesta, pre care l-ai zidit a-l batjocori pre el*" ajunge „*ca să se joace în ea* [în mare]" (103,26), renunţându-se la tradiţie în

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

virtutea echivocului din ἐμπαίζειν αὐτῷ. Unii psalmi, precum 67 sau 72, suferă chiar revizii majore pe baza textului ebraic, care însă nu oferă mai multă claritate.

Principiul care se desprinde din intervenţiile revizorilor acestei ediţii este totuşi limitarea modificărilor, pentru a se păstra, pe ansamblu, acelaşi corpus al Psalmilor. Intervenţiile sunt greu insesizabile, ca în versetul: „*Că ai izbăvit sufletul meu din moarte, ochii mei de lacrămi, şi picioarele mele din alunecare: bine voiu plăcea înaintea Domnului, în lumina celor vii*” / „*Că ai izbăvit sufletul meu de la moarte, picioarele mele de alunecare, ca bine să plac înaintea lui Dumnezeu, în lumina celor vii”* (55,13). Nu se observă uşor că *din* este înlocuit cu *de la* sau *de*, că *ochii mei de lacrămi* dispare cu totul, viitorul devine subjonctiv, în loc de *Domnul* găsim *Dumnezeu*, iar prin particula „ca” se încearcă legarea laolaltă a întregului pasaj.

Caracteristică pentru această versiune este şi păstrarea, acolo unde se operează modificări, a vechilor sonorităţi, pentru a masca revizuirile, dând aparenţa unui retuş minimal: „apucat-au înainte *streji* ochii mei” devine „ochii mei au luat-o înainte, *treji*” (76, 4); „va ţinea întru *mânia* sa îndurările sale” devine „va închide în *mâinile* Lui îndurările sale” (76,9); „a dat *păliciunii* rodurile lor” devine „dat-a *stricăciunii* rodul lor” (77,51); „s-a *întărit* mânia ta” devine „s-a *întărâtat”* (87,7); „a tot *sfârşitul* am văzut sfârşit” e rescris: „la tot lucrul *desăvârşit* am văzut sfârşit” (118,96) etc. În acest fel, cei care recită în biserici şi mânăstiri *Psaltirea* sunt întăriţi şi azi în convingerea că au în faţă textul tradiţional, dat de către Antim Ivireanul slujbelor româneşti dintru început.

Bibliografie

Izvoare şi volume de referinţă

Ἀνθολόγιον, Snagov, 1697, (B.A.R. CRV 106)
Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură 1688, ediţia jubiliară, IBMBOR, Bucureşti, 1998
Biblia de la Blaj, 1795, (ed. Ioan Chindriş), ediţie jubiliară, Napoca Star - Tipografia Vaticana, Cluj - Roma, 2000.
Biblia Hebraica Stuttgartensia, Deutsche Bibelgeselshaft, Stuttgart, 1997
Biblia Sacra Vulgata, German Bible Society, 2007
Biblia Sacra, Psalmi (trad. C. Aristia), Societatea Ierografică Bretanică şi Streină, Bucureşti, 1859.
Biblia, Ediţia Sfântului Sinod, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1914
Biblia, IBMBOR, Bucureşti, 1944, 1968 şi 2014
Biblia, Societatea Biblică Rusă, Sankt Petersburg, 1819
Bibliea, Tomul 3, Tipografia Sfintei Episcopii, Buzău, 1855
Bibliia, Tipografia Episcopiei Ardealului, Sibiu, 1856-1858
Cartea Psalmilor (trad. D. Cornilescu), Societatea Evanghelică Română, Bucureşti, 1920
Codex Alexandrinus – photographical facsimile, British Museum, 1957
Codex Sinaiticus (*typographical facsimile*), Leslie McFall, Cambridge, 2006
Codex Vaticanus B, Instituto Poligrafico e Zecca dello Stato, 1999
Τής Θειας Γραφής, Frankfurt, 1696 (online,prin Frankfurt Münchener DigitalsierungsZentrum Digitale Bibliothek)
Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688, Pars XI, Editura Universităţii „Al. I. Cuza” Iaşi, 2003
Psaltirea Blaj, 1780 (B.A.R. CRV 440)
Psaltirea Bucureşti 1780 (B.A.R. CRV 441)
Psaltirea de la Alba Iulia 1651, (ed. M. Moraru, A. Moraru şi M. Gherman), Reîntregirea, Alba Iulia, 2001

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)

Psaltirea de'nţăles, Iaşi, 1680 (B.A.R., CRV 70)
Psaltirea Râmnic 1793 (B.A.R. CRV 568A)
Psaltirea Râmnic, 1725 (B.A.R., CRV 186)
Psaltirea Târgovişte, 1710 (B.A.R., CRV 161 B)
Psaltirea, IBMBOR, Bucureşti, 1957
Psaltirea, Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1910
Coresi, *Psaltireaslavo-română (1577)* (ed. Stela Toma), Editura Academiei, Bucureşti, 1976
Septuaginta (ed. A. Ralphs), German Bible Society, 1935
Septuaginta vol. 4 (ed. C. Bădiliţă, F. Bălţăceanu, M. Broşteanu), Colegiul Noua Europă - Polirom Bucureşti, 2006
Fr. Miklosich, *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*, Viena, 1862-1865
Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice* (ed. Ion Popescu Sireteanu), Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973
Nifon Mitropolitul, *Tipic bisericesc*, Tipografia lui Anton Pann, Bucureşti, 1851
Programele *Bible Works* 9 şi *STEP Bible* 2.0

Volume, studii şi articole
C. Popescu, *The Antim Ivireanul Psalter, the National Psalter of Romanians*, în *Text și discurs religios*, 2015, p. 97-115
Olimp Căciulă, *Cartea de cult în ultimul deceniu* (1948-1958), în Glasul Bisericii, an XVII (1958), nr. 6-7, p. 554-559
N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupaţiunii austriace*, Bucureşti, Carol Göbl, 1906
Barbu Teodorescu, *Psaltirea – însemnări bibliografice*, în „Glasul Bisericii", XX (1961), nr. 5-6, p. 496-527
E. Tappe, *Rumania and the Bible Society*, în *The Slavonic and East European Review*, vol. 46, nr. 106 (1968), p. 91-104
Călin Popescu, *Scurt istoric al Psaltirii slavone*, în *Psaltirea slavonă*, Mediaprint, Piteşti, 2015, p. v-xvi,
Henry Cooper, *Slavic Scriptures*, Madison-Teaneck, Londra, 2003
V. Olariu, *Studiu lingvistic asupra textului Bibliei de la Sankt Petersburg*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2003
Ovidiu Moceanu, *Teologie şi Filologie, Andrei Şaguna vs. Ion Heliade Rădulescu*, Paralela 45, Piteşti, 2003.

BDD-V2102 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:20 UTC)